

Directrice van de strafinstelling van Oudenaarde Kathleen Van De Vijver: "Veel mannen komen hier blank binnen en gaan getekend weer buiten." ©David Stockman

'Art without bars' verheft tatoeages van gevangenen tot kunst

Getekend voor het leven

In de gevangenis van Oudenaarde loopt een merkwaardig kunstproject. 'Art without bars' fotografeert de tatoeages van gedetineerden en stelt de foto's daarvan tentoon buiten de muren. Een creatieve manier om te ontsnappen.

Koen Lauwereyns

Gevangenen en tatoeages, het is een beproefd verbond. Los van de tatoeages waarmee gevangenisbeulen in Wereldoorlog II hun slachtoffers levenslang tekenden, is het vrijwillig aanbrengen van symbolen en figuren op het eigen lichaam voor veel gedetineerden een manier om zich woordeloos te uiten. De vzw Art without bars wou nagaan of er tijdens dat gekleider met naalden en Chinese inkt ook kunst wordt geproduceerd. De organisatie ging ervan uit dat dit immers een waardevolle manier kon zijn om een stukje vrijheid te herwinnen. Weliswaar niet op de manier zoals het medium door Michael Scofield in de Amerikaanse serie *Prison break* werd aangewend: men neme een blauwdruk van de gevangenis en tatoeëert die op het wege lijf, teneinde makkelijker de uitgang terug te vinden.

'Wie in de gevangenis terecht komt, verliest alles', zegt Agnès Rammant van Art without bars. 'Je moet daar zelfs om een rolletje toilet papier vragen. Het enige wat ze je nooit kunnen afnemen, is je lichaam. Vandaar dat tatoeages altijd al zeer populair zijn geweest in gevangenis. De bedoeling van onze vzw is om gevangenen in contact te brengen met kunst binnen de muren om hen op die manier te laten reflecteren over begrippen als schoonheid en schuldbesef. Kunstenaars zijn niet als gevangenen vaak extreme vogels met

heel wat raakvlakken. Ze hebben bijvoorbeeld beiden een uitgesproken kritische geest en getuigen doorgaans van heel wat creatieve energie. Precies zoals kunstenaars altijd op zoek zijn naar nieuwe uitdrukkingsvormen, geldt dat verlangen naar iets nieuws zeker ook voor gedetineerden. Het grote verschil is echter dat veel gevangenen nooit hebben geleerd om daarmee om te gaan, met alle gevolgen van dien. Kunst kan een subtiele manier zijn om over een nieuwe toekomst na te denken.'

'Het is voor het eerst dat we de gedetineerden zelf deel laten uitmaken van een project', aldus Rammant. 'Tatoeages leken mij een geschikt vertrekpunt omdat het ook in de vrije wereld een zeer populair expressiemiddel is geworden. In de gevangenis heb je echter geen last van remmingen die in de vrije wereld ontleend worden aan burgerlijke principes. Ik had verwacht dat de figuren die we bij de gevangenen zouden aantreffen veel meer geladen zouden zijn met een duistere symboliek. Sommige afbeeldingen zijn inderdaad een schreeuw om hun frustratie uit te drukken of weerspiegelen hun verlangen naar een leven buiten de muren, maar het verbaast me dat veel gedetineerden een tatoeage nemen puur voor de esthetiek. Terwijl in de reguliere kunstwereld het ornamentale slechts mondjesmaat weer opgang maakt, zijn pure vormen in de subcultuur van de gevangenis blijkbaar al stevig ingeburgerd. Ook op zich is dat een zeer interessant gegeven.'

'Concreet hebben we in de gevangenis van Oudenaarde een aantal workshops georganiseerd waarin tien gevangenen, samen met leerlingen van de Sociale Hogeschool van Heverlee en studenten van La Cambre, brainstormden over een kunstproject. In een eerste fase werden onder meer de tatoeages van de gedetineerden gefotogra-

© foto's Mariette Michaud

'Wie in de gevangenis terecht komt, verliest alles. Het enige wat ze je nooit kunnen afnemen, is je lichaam. Vandaar dat tatoeages altijd al zeer populair zijn geweest in gevangenis'

Agnès Rammant
Art without bars

feerd. De komende maanden zullen ook gevestigde kunstenaars hun visie hierop geven en is het ook de bedoeling dat een van de gevangenen een muzikale bijdrage levert. Dat moet in mei resulteren in een tentoonstelling die om te beginnen in de gevangenis van Oudenaarde zal te zien zijn, exclusief voor de gedetineerden, en pas in het voorjaar van 2009 in de Witt Zaal in Gent. We hopen dat tussen door ook nog andere gevangenis geïnteresseerd zullen zijn. Ge durende het project hebben we de gevangenen al zien veranderen. Mensen die aanvankelijk schuchter waren, zijn intussen helemaal open gebloed.'

Het blijft volgens Rammant echter de hele tijd op eieren lopen. Tatoeëren is in België binnen de gevangenis muren tenslotte nog steeds illegaal. 'Wij hebben de gevangenen dus zeker niet aangezet om nieuwe tatoeages te laten zetten', zegt ze. 'We hebben tijdens de workshops wel kunnen experimenteren met bodypaint, maar het materiaal achterlaten om hen zelf te laten proberen, viel niet te organiseren.' Directrice Kathleen Van De Vijver van de strafinstelling van Oudenaarde studeerde in 1997 af als criminologe met een proefschrift over tatoeages in de gevangenis. *Getekend voor het leven*, zo luidde de titel. Met haar medewerking werd het project op de sporen geholpen. 'Veel mannen komen hier blank binnen en gaan getekend weer buiten', aldus Van De Vijver. 'De figuren kunnen zeer uiteenlopend zijn. Van de traditionele drie of vier puntjes tussen duim en wijsvinger (een protest tegen: de staat, de politie en het gerecht; de variant met vier puntjes symboliseert de vier hoeken van de cel met de gevangene in het midden, ndr.) tot zeer artistiek verantwoorde uitingen. De figuren zijn veel sierlijker zijn geworden dan toen ik afstudeerde. Tien jaar geleden zag je nog veel

vaker prikkeldraad en doodshoofden verschijnen. Het blijft hoe dan ook een uitingsvorm van de machocultuur binnen de muren. Vandaar ook dat ze de tekeningen meestal op goed zichtbare plekken van hun lichaam aanbrengen, zodat ze ermee kunnen pronken.'

'Als we gevangenen op heterdaad betrappen terwijl ze zichzelf of elkaar tatoeëren, worden ze gestraft. Het is onbegonnen werk om ze tegen te houden. Ze zijn immers zeer creatief om aan inkt en de nodige naalden te geraken. Via de verpleegdienst proberen ze aan ontsmettingsalcohol of eau de cologne te geraken. Heel veel gedetineerden laten zich tatoeëren uit verveling. Vaak dan nog in een zeer emotionele periode, waardoor ze jaren later vaak spijt hebben dat ze de tekening op hun lichaam hebben laten aanbrengen. Ik probeer er dus voor te ijveren dat ze niet op hun handen en hoofd aan de slag gaan en hen op de gevaren te wijzen. Los van het hygiënische en medische risico geven handen waar 'cut' en 'fuck' op getatoeëerd staan, nu eenmaal niet zo een beste indruk tijdens een latere reïntegratie in de maatschappij. Vandaar dat het hoofdbestuur tien procent van de medische kosten terugbetaalt voor gedetineerden die stappen zetten naar hun vrijlating en hun tatoeages op de zichtbare plekken via een laserbehandeling willen weghalen.'

Lezersservice

! Een preview van de fototentoonstelling is van 4 tot 20 april te zien in de gevangenis van Merksplas.

! Om de volledige tentoonstelling zien moet je tussen 1 en 30 mei in de gevangenis van Oudenaarde verblijven of wachten tot ze in het voorjaar van 2009 te zien is in de Witte Zaal van het Sint-Lucas in Gent.

! www.artwithoutbars.be